

KÁSA CSABA

# A MAGYARORSZÁGON KÉSZÜLT ELSŐ HANGOSFILMFELVÉTELEK TÖRTÉNETE<sup>1</sup>

**ABSZTRAKT:** A magyarországi születésű William Fox 1926-ban hangosfilm-híradók készítése mellett döntött, és néhány éven belül a világ 34 ezer mozija játszotta filmjeit.

1929 tavaszától Hans von Pebal, a Fox Movietone News operatőre és Stapler hangmérnök hangosfelvételeket készítve beutazta Európa különböző államait. Ez év december elején érkeztek Budapestre a stúdió kocsján, amelybe be volt építve a hangosfilm-felvevőgép. Látogatásuk célja az volt, hogy fölvegyék Horthy Miklós kormányzót és még számos politikai nagyságot.

December 15-én, vasárnap délelőtt a gödöllői-kerepesi koronauradalmi területen vadászat közben forgattak, 19-én a Budai Várban Horthy Miklós kormányzóval készült húszpercnyi felvétel.

A szakirodalom ezeknek a filmeknek a létezéséről nem tud. Tizenhatot belőlük digitalizálva megtaláltunk az egyik amerikai egyetem honlapján. Tanulmányunk közli a felvételek címét, pontos elérhetőségét, keletkezésük történetét, a kormányzó beszédének eredeti leiratát és magyar fordítását.

**KULCSSZAVAK:** Fox Movietone News, Hans von Pebal, hangosfilm, Horthy Miklós, Bethlen István, Operaház, tárogató, vadászat.

---

<sup>1</sup> A Magyarságkutató Intézet honlapján megjelent tanulmány bővített, átdolgozott változata. <https://mki.gov.hu/hu/hirek/a-magyarorszagon-keszult-első-hangosfilmfelvetelek-tortene-te>; a letöltés időpontja: 2020. december 18.

## Az első hangoshíradók

2020 nyarán a *Magyar Világ 1938–1940* című időszaki kiállításához kapcsolódó tudományos konferencián *A Mesterfilm Kft. szerepe a nemzeti szellemű filmgyártás megteremtésében* címmel elhangzott előadásomat készítettem elő a megjelenő konferenciakötetbe. A hangosfilmgyártás történetéhez szerettem volna néhány adatot pontosítani. A szakirodalom szerint az első, Magyarországon területén, magyar nyelven felvett hangosfilm egy Horthy Miklós-beszéd volt. Ezen kívül azonban semmi konkrétumot nem találtam a témához kapcsolódóan. Azok a szerzők sem említik a felvétel őrzésének helyét, esetleges hozzáférhetőségét, akik írtak annak keletkezéséről.<sup>2</sup> Utánanézve, legnagyobb meglepetésemre tizenhat digitalizált, a szakirodalom által nem ismert hangosfilmfelvételt találtam az 1929–1930-as évek fordulójáról az egyik amerikai egyetem könyvtárának honlapján, a Fox Movietone News gyűjteményben.<sup>3</sup> Történetük a következő:

Az 1920-as évekre a világon több, egymással versengő hangrendszert fejlesztettek ki. A nagy amerikai stúdiók – mint a Paramount, MGM, Twentieth Century, Fox Film Corporation, Universal, Warner Bros. – a profit növelésének céljából kísérletezgettek is ezekkel. Részben a technikai tökéletlenségük, részben pedig a bevezetés hatalmas beruházás- és tőkeigénye miatt azonban egyikük sem mert a használatuk mellett dönteni. 1925-ben a Warner testvérek a Vitaphone rendszert választották, amely külön lemezre felvett hangot szolgálta-

2 Például Nemeskürty 1983, 349., Fekete 2016, 13.

3 A Dél-Karolinai Egyetem Könyvtára 2006-ban kezdett hozzá a Mozgóképek Kutatási Gyűjtemények Digitális Videotára (MIRC-DVR) tervezéséhez, amelyben 2012-től érhető el az első digitalizált filmfelvételek. A gyűjtemény részét képezi a Twentieth Century Fox által 1980-ban az egyetemnek ajándékozott hét millió lábnyi nitrátos és négy millió lábnyi biztonságos film az 1919-től 1934-ig és az 1942-től 1944-ig tartó időszakból. Ebből kétezer órányi a szerkesztett híranyag. A Fox Movietone News gyűjteményben 7228 darab digitalizált film érhető el. <https://digital.library.sc.edu/collections/fox-movietone-news-collection/>; a letöltés időpontja: 2020. december 18. Az ismertetésre kerülő tizenhat felvétel nyilvántartási címét, könyvtári számát és pontos elérhetőségét tanulmányunk *Függelékében* közöljük.

tott a filmhez. Ugyanekkor a Fox hatmillió dollár értékű részvénykibocsátás révén megvásárolta a Movietone elnevezésű hangosító rendszert, amely a hangot magára a filmszalagra rögzítette. Kibővítette a filmhíradó részlegét, majd 1926. március elsején bemutatta, és valamennyi mozijában elkezdte játszani első saját készítésű, *Movietone tanulmányok* című hangosfilmjét.

1927 áprilisában az elnök-tulajdonos William Fox<sup>4</sup> már a Times Squaren lévő ötezer férőhelyes Roxy moziban vetítette hangosfilmhíradóit. 1929-re a Fox Movietone News hatvan riportere járta a világot, és a stúdió heti négy alkalommal adott ki új filmhíradót. Néhány éven belül a világ harmincnégyezer mozija használta ezt a rendszert.

Egy 1929 januárjában megjelent beszámoló szerint a Movietone News újságszerűen készült. Szerkesztősége volt, amely figyelemmel kísérte a világ történéseit, és érdekes esemény esetén kiküldte két munkatársát a színhelyre. Akkor összesen kilencven felvevőkocsit használtak, amelyekből hetvenkettő Amerikában dolgozott, a többi szerte a világon. Minden autón egy filmoperatőr és egy hangmérnök foglalt helyet. Egy-egy ilyen autó a gépekkel és egyéb segédeszközökkel együtt hetvenkétezer dollárba került. A Movietone Newst egy magánszemély és a Fox Film létesítette tízmillió dollár alaptőkével. Tízvenkétezer amerikai filmszínház szerződésileg kötelezte magát heti ötszáz dollárt fizetni a hangosfilmújságért. A vetítőgépeket a Western Electric Company

4 Fox, William (Fuchs, Wolf) (Tolcsva, 1879. január 5. – New York, 1952. május 8.) filmvállalat-tulajdonos. Születéséről ellentmondások a források, ezért a Tolcsvai Izraelita Hitközség anyakönyvének bejegyzését vettük alapul. (A jiddis Wolf magyar megfelelőjének a Vilmost tekintették.) A család még abban az évben az Egyesült Államokba vándorolt, a gyermek a William Fox nevet vette föl. 1904-ben filmszínházat vásárolt, majd filmforgalmazással is foglalkozott. 1915. február 1-jén alapította a Fox Film Corporationt, amely filmjeit elsősorban a saját mozijaiban vetítette. 1924-ben építette fel stúdióját Hollywoodban. 1929-ben megkísérelte a konkurens MGM részvényeit felvásárolni, a tranzakcióhoz rossz feltételekkel hatalmas kölcsönt vett fel. Az októberi New York-i tőzsdekrach és egy monopóliumellenes eljárás miatt a saját részvényei elvesztették az értéküket, magyarul William Fox tönkrement. Sajtóhírek szerint 20 millió dollár készpénzért és öt éven keresztül folyósított évi 500 ezer dollár díjazásért megvált a Fox Film Corporation tulajdonjogától és elnöki posztjától. 1935-ben a cégei ellen folyó csődeljárás során megpróbált egy bírót megvesztegetni, emiatt fél évre börtönbe kellett vonulnia. Szabadulása után visszavonultan élt. Volt cége, a Fox Film Corporation 1935 nyarán egyesült a két évvel korábban alapított Twentieth Century-vel. Így jött létre az ismert Twentieth Century Fox stúdió.

12	Salomon	Január 8	"	"	Moses Klein	Háni
27	Waltz	Január 5	"	"	Michael Fuchs	Háni
	Moses	Január 23	"	"	Isaac Gersfeld	Genedel
371	Sida	Január 31	"	"	Moses Klein	Rachel
287	Hajem	Január 8	"	"	Ischiel Friedman	Sarah
309	Ester	Január 8	"	"	Isak Tannenbaum	Himel
116	Amalia	Január 10	"	"	Leopold Reschafsky	Miona
304	Sarah	Január 11	"	"	Gyula Adler Dacher	Amalia
277	Seth	Január 22	"	"	Isaac Hira	Rebeka
408	Moses	Január 22	"	"	Isaac in Reikman	Hatti
465	Isak	Január 23	"	"	Moses Weiss	Sige
22	Waltz	Február 4	"	"	Samuel Gittman	Tami

1. kép. William Fox születési bejegyzése a tolcsvai zsidó hitközség anyakönyvében.

adta bérbe a moziknak, nagyságukhoz mérten évi három-ötezer dollárért. A Roxy filmszínházban délután két órától éjjel egyig folytatólagosan játszottak. A belépődíj egységesen egy dollár volt, cserébe a néző bárhová leülhetett. A színház előcsarnokában egy hatalmas táblán az egyes ülőhelyeket apró villanylámpák jelezték. Ha valaki felállt, egy lámpa automatikusan kigyulladt, és a következő várakozót beengedték a nézőterre. A Roxynak heti huszonnégyezer dollár bevétele volt.<sup>5</sup>

Magyarországon egyes mozitulajdonosok idegenkedtek a hangosfilmtől, de az is lehet, hogy nem voltak abban a helyzetben, hogy a drága vetítőberendezéseket megvásárolják. Ezért a pesti filmesek 1929 nyarán egy megállapodást próbáltak létrehozni az elsőhetes mozgóképüzemek között. Az üzemeltetők kötelezték volna magukat, hogy 1930. május 31-ig nem kötnek beszélőfilmre

<sup>5</sup> Amerikában naponta fog megjelenni a beszélő-filműjság. Beszélgetés Mr. Peballal, a Fox Budapestre küldött hangosfilm-riporterével. *A Hét*, 1929. május 30. 8.

vonatkozó szerződést, nem szereznek be és nem vesznek kölcsön ilyen filmet vetítő berendezéseket. Ennek megszegése esetén a vétkes mozgóképszínház köteles lett volna ötvenezer pengő bánatpénzt fizetni.<sup>6</sup> Nem célja ennek a rövid tanulmánynak kideríteni, milyen érdekek motiválták a szervezkedőket, tény azonban, hogy az egyik résztvevő, Gerő István, a Capitol és a Fórum mozi tulajdonosa kilépett körükből. Elhatározta, ő lesz az, aki először fog Budapesten hangosfilmet bemutatni.<sup>7</sup> Ezután a mozi egyesület elnöke, – aki korábban támogatta a megállapodás létrejöttét –, lemondott. Így az egyes vállalkozók versenye – tőkeerőssége és élelmessége – döntötte el, hogy hol lesz az első hangosfilmvetítés az országban.

A befutó 1929. szeptember 20-án a Fórum mozi lett a Warner fivérek Vitaphone eljárással készült *The Singing Fool*, *Az éneklő bolond* című, részben hangos, angol nyelvű filmjével. Ezt néhány nap múlva, október 1-jén követte a Royal-Apollóban a *Show Boat*, az Úszó Színház című 30 percnél valamivel több beszélő és éneklő részt tartalmazó Universal Pictures produkció. A bemutatón társadalmi életünk előkelőségeinek kíséretében megjelent családjával vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó is. A mi szempontunkból azonban nem ez a legfőbb érdekesség, hanem az, hogy a film előtt vetítettek először Magyarországon hangosfilmhíradót, igaz, angol nyelven. A Fox Movietone News filmjein látható és hallható volt bikaviadal, kerékpárverseny, Sanghai utcai élete zsbárusok zajával és egy potsdami őrségváltás. Ez utóbbi egyébként – magyar sajtósságként – problémát is okozott. A katonazenekar ugyanis a Gotterhaltét játszotta. A bemutató előtt a moziban a híradót megtekintette a cenzúrabizottság is, mivel ez volt akkor az országban az egyetlen gép, amelyen a filmet le tudták vetíteni. A bizottság ezután úgy döntött, hogy „október hatodikán, a nemzeti gyásznempen nem engedélyezi ennek a híradónak a játszását, mert a Gotterhalte melódiája ezen a napon – kegyeletsértés.”<sup>8</sup>

6 1930 májusáig nem szabad beszélő filmet bemutatni Budapesten? *Pesti Napló*, 1929. június 5. 9.

7 Áttörték a beszélőfilmellenes frontot Budapesten. *Pesti Napló*, 1929. június 15. 11.

8 Az úszó színház. Beszélőfilmbemutató a Royal Apollóban. *Budapesti Hirlap*, 1929. október 2. 10.

## A Fox hangoshíradó stábja Budapesten forgat

Időközben 1929. május 24-én érkezett Budapestre a Fox Movietone News operatőre, Hans von Pebal.<sup>9</sup> Nem volt ismeretlen Magyarországon, többször járt már korábban nálunk. Két évvel azelőtt Mezőkövesden és az Alföldön forgatott filmhíradójuk számára, még hangfelvétel nélkül.<sup>10</sup> 1928 nyarán Julius Aussenberggel, a Fox Film európai vezérigazgatójával együtt érkezett. Beszámoltak a hírlapoknak arról, hogy a hangosfilmkísérletek kitűnően sikerültek. Felvételt készítettek Lindberg New York-i fogadtatásáról, Edisonról, a walesi hercegről. Aussenberg elmondta, mostani utazásuk célja egy későbbi budapesti forgatás előkészítése. „Pebal úrral, aki a Fox-News néven ismert filmhíradó európai főoperatőre, *a magyar motívumokat jöttünk tanulmányozni*, mert egy riportfilmet készítünk a mai Magyarországról s ezzel kapcsolatban *lefotografálunk politikai, társadalmi és művészeti hírességeket, akik azonban nemcsak látszani fognak a filmen, hanem beszélnek is. Mindenki magyarul mond majd néhány mondatot, de utána angolul is megszólal.*”<sup>11</sup>

Fent említett, 1929. májusi látogatásán Hans von Pebal bemutatta a sajtó képviselőinek a hangosfilm-felvevőgépet, amely egy autóba volt beépítve. Az előző hetekben sorra járta Európa különböző országait, több állami vezetővel készített hangosfelvételt: Mussolinivel, a spanyol királlyal, Romániában Mihály királlyal és Mária anyakirálynővel. Most azért jött Budapestre, hogy Horthy

9 Pebal, Hans von (1896–1953) operatőr. A Nagy Háborúban a monarchia hadseregének repülőszázadosaként szolgált. Az 1920-as évek elejétől a Fox Film operatőre. Élményeiről 1948-ban *Ein Filmreporter erzählte... Seltsame Wege und Erlebnisse* címmel jelent meg könyve.

10 Befejezte a berlini Fox filmgyár hortobágyi felvételeit. *Uj Nemzedék*, 1927. október 28. 8. Feltehetőleg ez az egyik film; <https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/4291>; a letöltés időpontja: 2020. december 18.

11 Pánczél Lajos: Szombaton három filmhíresség érkezett Budapestre: Ossi Oswald, Julius Aussenberg, a Fox-filmgyár európai vezérigazgatója és Hans von Pebal, a Fox-News főoperatőre. *Ujság*, 1928. június 24. 19. (Kiemelés az eredetiben.)



2. kép. Egy Fox News Movietone autó forgatás közben.

Miklós kormányzót, József királyi herceget, Bethlen István gróf miniszterelnököt és még számos politikai nagyságot fölvegyen. A híradójuk számára eredeti magyar táncokról, dalokról és a cigányzenéről is filmeket szeretett volna forgatni. Hangmérnökének betegsége miatt azonban akkor ez elmaradt.<sup>12</sup> Augusztus végén a *Magyarország* Pebal rövid időn belül bekövetkező látogatásáról írt. A kormányzóról készülő film felvételét az újság szeptemberre jelezte.<sup>13</sup>

Pebal azonban csak 1929. december elején érkezett újra Budapestre, ekkor már Stapler mérnökkel együtt a Fox Movietone hangosfilmfölvéző kocsiján. Egy hírlapi tudósítás szerint december 7-én nagy feltűnést keltett autójuk Bu-

12 Hans Pebal, az amerikai Fox Movietone News európai riportere Budapesten. *Budapesti Hírlap*, 1929. május 26. 17.

13 Szeptemberben készül a kormányzóról a Fox-hangfilm. *Magyarország*, 1929. augusztus 25. 11.



3. kép. Hans von Pebal fényképe.



dapest utcáin. Utazásuk célja a tavasszal és nyáron elmaradt forgatások pótlása volt. Érkezésük után megkérték a szükséges engedélyeket arra, hogy Horthy Miklós kormányzó, József királyi herceg, valamint Bethlen István miniszterelnök felvételének elkészülte után az ország ismertebb vidékeire is ellátogathassanak, így „Mezőkövesdre, a Hortobágyra, Szeged és Kecskemét környékére, ahol a speciális magyar dalokról, zenés táncokról vesznek fel hangosfilmet. Néhány hétig tartózkodnak itt és a több ezer méterre terjedő filmet azután az egyes híradókban fogják esetről-esetre megjelentetni. Budapesti tartózkodásuk alatt néhány ismert pesti színésztől és színésznőtől is készítenek hangos fölvételeket, ezenkívül külső fölvételek lesznek a várbeli őrségváltásról, a honvédségről és számos budapesti specialitásról, úgyhogy rövidesen Budapest és Magyarország is bekapcsolódik a nemzetközi hangosfilm-propagandába.”<sup>14</sup>



4. kép. Hans von Pebal hangosfilmet forgat a Gödöllői vadaskertben.

14 E héten elkészül a hangosfilm-fölvétel Horthy Miklós kormányzóról, József főhercegről, Bethlen István grófról és több előkelőségről. *Magyarország*, 1929. december 10. 12.

Elsőként december 13-án, pénteken, a tatai Eszterházy-féle parkban, az ot-tani nagyszerű vadászterületen készítették felvételt.<sup>15</sup> Sajnos ennek digitalizált változatát nem találtuk meg a Fox Movietone hírgyűjteményben. Amennyiben ez tényleg megtörtént, tudomásunk szerint ez az első Magyarország területén készült, magyarul beszélő hangosfilmfelvétel.

December 15-én, vasárnap délelőtt a gödöllői–kerepesi koronauradalmi területen forgattak, ahol a vadászon megjelent Horthy Miklós kormányzó, József királyi herceg, Bethlen István gróf miniszterelnök és számos közéleti szereplő. A hírlapi tudósítás szerint „Foxék remekül sikerült fölvételeket készítettek a kormányzóról és az egész vadász-társaságról. A hangosfilmen nagyszerűen érvényesül a vadászat minden egyes mozzanata és minden elhangzott szó. Fölvétel készült a vadászatot követő ebédről is. A nagyszerűen sikerült fölvételek megnyerték a kormányzó, valamint az egész vendégsereg tetszését.”<sup>16</sup> Egy másik lap részletesebben leírja a forgatás részleteit. „*Pebal* elmagyarázta a hangosfilm felvétel technikáját. Aztán megkezdődött a vadászat. A felvevőgépet a kormányzó közelében állították fel. Az operatőrök dolgoztak. Durrogott a fegyver, vonítottak a kutyák, látványos képek és kitűnő hangok kerültek a gépbe. A legfestőibb képet is a kormányzóról vették fel. Egy fácán röppent fel, egész közel a kamerához. A kormányzó célzott, egy dörrenés, csodaszép lövés, a fácánt eltalálja. Száz és száz toll hull az avarra, lezuhan a fácán. A kutya odaszalad, felemeli a lelőtt fácánt. Apportíroz. Bethlen miniszterelnök és József főherceg néhány szót is mondott a gép előtt, majd az operatőrök a vadászebédet is megörökítették.”<sup>17</sup>

15 Mi újság a filmvilágban? *Budapesti Hirlap*, 1929. december 17. 13. A vasárnapi gödöllői fácánvadászon készítették az első hangosfilmet Horthy Miklós kormányzóról és vadász-társaságáról. *Magyarország*, 1929. december 17. 12.

16 Mi újság a filmvilágban? *Budapesti Hirlap*, 1929. december 17. 13.

17 Hangosfilm a kormányzóról. Vasárnap délelőtt volt az első felvétel. *Az Est*, 1929. december 18. 25. (Kiemelés az eredetiben.) A lap nem tud a tatai forgatásról, szerinte a gödöllői volt az első. Amennyiben *Az Est*nek van igaza, akkor utóbbi felvétel tekinthető a fenti értelemben vett első hangosfilmnek. Digitalizálva elérhető a Fox Movietone hírgyűjteményben a 4-854-es számon.



5. kép. Horthy Miklós fényképe, amely nagy valószínűséggel ugyanazon a gödöllői vadászaton készült, amelyen a hangoshíradó felvételei.



6. kép. Egy filmkocka a gödöllői vadászon felvett jelenetekből.

A kormányzó beszédének a filmre vitele végül 1929. december 19-én, csütörtökön történt. Legbővebben *Az Est* tudósított róla, szokásos stílusában. „Csütörtök délután pontban negyed három órakor a beszélőfilm bevonult a budai Várba és az ördögös masina lefotografálta Horthy Miklós kormányzót és erre a célra írt beszédet, amellyel üdvözölte az északamerikai Egyesült-Államok polgárait és meghívta őket: tekintsek meg Budapestet, a Duna királynőjét.”<sup>18</sup> A lap jólétesültségét bizonyítandó bizalmas információkat is megosztott olvasóival. Így Pebalról közölte, hogy a kormányzó már gyermekkorában ismerte, ugyanis édesapja, aki szintén Pólában szolgált, jó barátja volt. A forgatáson megjelent Horthy kíséretében szárnysegédje, Scholz András sorhajókapitány, a külügy-

18 Elkészült a beszélőfilm Horthy Miklósról. *Az Est*, 1929. december 21. 3. (Kiemelés az eredetiben.)

minisztériumból dr. Walter Ernő miniszteri titkár – ugyanis a Fox bármely felvételét csak a minisztérium felügyelete mellett készíthette el –, a stúdió részéről pedig Pebal és Stapler mérnök.

A hírlap beszámolója szerint a beszéd első mondatainál nagy premier plánban vette a kamera a kormányzó arcát. Ezután néhány lépéssel távolabb ment a géptől, hogy a filmen a teljes alakja látható legyen. A Kossuth Lajosról szóló rész után az erős szél miatt rövid ideig leálltak, és a következő jelenetben a kormányzóról térdig érő kép készült, majd újra egész alakossal folytatódott. Az utolsó mondatnál az operatőr újra premier plánra váltott. 20 perc alatt összesen 165 méter filmet forgattak.<sup>19</sup>

A Fox Movietone hírgyűjteményben talált digitalizált anyag – amely a 4-852-es számon azonosítható – 5 perc 28 másodperc, és nem is a fentebb le-



7. kép. A Horthy beszéd felvétele. A képen balról jobbra: Stapler hangmérnök, Dr. Walter Ernő miniszteri titkár, Hans von Pebal és a Kormányzó.

19 Uo.

írt módon következnek a jelenetek. Azt azonban teljes biztonsággal állíthatjuk, hogy a megtalált anyag az akkor készült felvétel vagy pedig annak egy része. Ugyanis a Magyarágkutató Intézet Nyelvtervezési Kutatóközpontjának vezetője és munkatársa, *Katona József Álmos* és *Szabó Zsuzsa* a filmről leírták és lefordították a Horthy Miklós által elmondottakat. Ez pedig lényegében megegyezik a korabeli *Filmkultúra* című folyóiratban megjelent magyar és angol nyelvű beszéddel.<sup>20</sup> Egy másik felvétel is található a kormányzóról a hírgyűjteményben 5-355-ös számon, 1 perc 41 másodperc hosszúságban és 1930-as keletkezési idővel. A korabeli sajtó szerint a Fox csak egy angol nyelvű felvételt készített Horthyval. Ebben a rövidebb filmben is ugyanarról beszél, mint az előzőleg ismertetett hosszabban, mindössze annyi a különbség, hogy egyik alkalommal a Várpalota falánál, a másikon pedig a kőkorlát előtt. Így nagy valószínűséggel mindkét film ugyanakkor készült, csak egy másik beállításról, ismétlésről lehet szó utóbbi esetében.

A kormányzó beszédében kitűnően használta ki a nálunk akkor még ismeretlen hangosfilm kínálta lehetőséget. Mielőtt bárki is minősítené mondatait, ne feledjük, hogy az amerikai mozinézőhöz, az egyszerű kispolgárhoz szólt. A beszéd felépítése is ennek megfelelő. Első részében örömét fejezi ki Horthy a lehetőségért, hogy az amerikai szabad városokhoz szólhat. Említést tesz egyetlen politikusunkról, akiről egyáltalán hallhatott az átlagamerikai, Kossuthról. Azzal hozza közelebb a híradó leendő nézőit, illetve hallgatóit, hogy megemlíti Kossuth kongresszusi szereplését. Ezután, beszéde második részében csodálatát fejezi ki az Egyesült Államok fejlettsége, jóléte iránt, szimpátiát remélve a híradó nézőiben. Végül, a harmadik részben Magyarországot, annak történelmi szerepét és természeti szépségeit dicsérve, meghívja az amerikai polgárokat, hogy turistaként látogassanak el a Duna királynőjének nevezett Budapestre.

20 Nagybányai vitéz Horthy Miklós, Magyarország kormányzója magyarul és angolul megszólalt a hangosfilmen... *Filmkultúra*, 3. (1930) 1. sz. 2. Csak az érdekesség kedvéért; németül is megjelent: Reichsverweser Nikolaus v. Horthy in einem Sprechfilm. *Pester Lloyd*, 1929. december 20. 4.



8. kép. Részlet a Kormányzóról készített hangosfilmből.

Az *Est* tudósítása szerint a felvett anyag 1929. december 21-én reggel „az *Orient-expresszel elindult Amerika felé, hogy néhány nap múlva, január elején a világ legnagyobb mozijában, a Roxyban Amerika, az amerikaiak és az amerikai magyarok elé kerüljön.*”<sup>21</sup> Ez utóbbiról, azaz arról, hogy a film a mozikba került-e, nem rendelkezünk biztos információval. Egy 1930. február eleji tudósítás szerint a „felvétel – amint egy amerikai kablogramm<sup>22</sup> éppen a napokban jelentette – *nagyon jól sikerült.* A filmtekerceset ugyanis már kivitték Amerikába s ott beleillesztik valamelyik legközelebbi Movietone Journalba.”<sup>23</sup> Tehát ha

21 Elkészült a beszélőfilm Horthy Miklósról. *Az Est*, 1929. december 21. 3. (Kiemelés az eredetiben.)

22 Pontosabban cablegram: kábeltávirat, olyan távirat, amely víz alatti kábelen érkezik.

23 Új hangosfilmfelvételt készítenek a kormányzóról. *Ujság*, 1930. február 8. 2. (Kiemelés az eredetiben.)

igaz a hír, akkor még több mint egy hónappal elkészülte után sem játszották, csak tervezték azt. Február közepén a *Magyar Hírlap* riportot készített Pebal-lal. Ebben az operatőr felsorolta az addig leforgatott tizenégy filmjét, elsőként említve a Horthyval készültet. „A kormányzó angol nyelven beszélt az amerikai közönséghez. Felhívta a figyelmüket Magyarország természeti szépségeire és invitálta a külföldet az ország megtekintésére. *Ez a film nagyon jól sikerült, már játsszák is Amerikában.*”<sup>24</sup> Ami viszont a Fox Movietone hírgyűjteményben látható Horthyról, két szerkesztetlen, vágatlan felvétel. A fent említett tizenhat filmből mindössze négy tartalmaz elkészült filmhíradót: a 4-997-es végén található rész, az 5-183-as és az 5-200-as eleje, illetve az 5-540-es számú. A második kivételével Pebal és Stapler közreműködését is feltüntették.

Hans von Pebal ezután folytatta magyarországi működését. Még két filmet forgatott 1929–1930 fordulóján. Az elsőben komondorok, kutyasétáltatás látható, a másodikban egy éjszakai jelenet során tábortűz mellett a *Csínom Palkót* éneklik, feltehetőleg az operaház énekesei, Lugossy István kíséretével. Az archívumban a két felvétel a 4-913-as és az 5-90-es számon található meg.

Az archívum nyilvántartása szerint ezekben a napokban, 1930. január 4-én készült a 4-937-es számú, *Cigányzenészek* című felvétel. Ez nem más, mint a *Biller Irén mulat* címmel a szakirodalomba került film vagy annak részletei.<sup>25</sup> Mivel keletkezése nem pontosan tisztázott, illetve elég sok téves adat kering róla, érdemes néhány szót szólni történetéről. Nemeskürty István könyve szerint a felvételt a Fox híradó saját maga számára készítette, és januárban vetítette a Royal-Apolló mozi.<sup>26</sup> A hírlapi tudósítások szerint az említett Royal-Apollóban – január 10-én volt a főpróba, 13-án a premier – a *Fox Follies* című éneklő, zenélő és táncos filmrevü előtt bemutattak két egyfelvonásos Kovács–Faludi hangosfilmet. Az elsőben két humorista, Dénes György és Pethes Sándor adott elő egy *Kutyaidomító* című kabaréjelenet. Utána Cselényi József, Fekete Pál és

24 Az operaház balettje csárdást táncol, uccai cigánygyerekek hegedülnek a Fox-gyár magyar hangos-híradóján. *Magyar Hírlap*, 1930. február 15. 3. (Kiemelés az eredetiben.)

25 Azonosítható a film egyik jelenetéről egy korabeli hetilapban megjelent fotón: Elkészült az első pesti „talkie”. *Színházi Élet*, 21. (1930) 4. sz. 84.

26 Nemeskürty 1983, 350.



Billér Irén mulatott, nótáikat Bura Sándor és cigányzenekara kísérte.<sup>27</sup> Tény, hogy mindkét film esetében a Kovács és Faludi cég kérte meg a nyilvános bemutatóra az *Országos Mozgóképvizsgáló Bizottságtól* az engedélyt. A bejelentett filmcímek *Az első Magyarországon készült hangos film*, illetve *Bura Sándor és cigányzenekara* voltak.<sup>28</sup> Az is tény, hogy *Cigányzenészek* című, Movietone gyűjteményben megtekinthető felvétel végén van egy szerkesztett Fox híradó is. Talán nem elképzelhetetlen, hogy Pebalék a felvételek egy részét nem hivatalosan értékesítették a Kovács és Faludi cégnek, amely mint forgalmazó, megkérte a bemutatási engedélyt, és mivel Movietone technológiával készült, a Royal-Apolló vetítógépén be tudták mutatni. Hasonlóan egy másik forgatásukhoz, amelyet lentebb ismertetünk. Így már az is érthető, miért írta az egyik hírlap a két rövidfilm készítéséről, hogy „a legnagyobb titokban fotografáltak a Hunnia műtermében.”<sup>29</sup> Külön kérdés, hogy ha tényleg január 4-én forgattak, akkor hogyan lett a nyersanyagból 10-re vetítés, holott korábban azt nyilatkozták Pebalék, hogy minden laboratóriumi munkát az USA-ban végeznek el. Hacsak nem úgy, hogy olyan fontosnak ítélték meg a témát, hogy ezúttal repülőgéppel küldték a filmet a New York-i központjukba. Pebal egy későbbi interjújában megemlítette, ilyen úton is juttattak el nyersanyagot előhívásra.

A felvételek készítését az Operában folytatta a Fox. A *Bánk bánt*, a *Hunyadi Lászlót* és a *Farsangi lakodalmat* kívánták megörökíteni, pontosabban ezeknek az operáknak egy-egy jelenetét. Január 9-én az Operaház színpadán a *Hunyadi László* budavári díszletei között a teljes zenekar és a tánckar részvételével folytak a felvételek. A nézőtéren nyolc reflektort állítottak fel. A felvevőgépet a kormányzói páholyban, a mikrofonokat a széksorokban és a zenekar tagjai között helyezték el. A karmester Berg Ottó volt, a balettkar élén Keresztes Mariska, Kőszegi Ferenc és Brada Dezső táncoltak. A következő napokra tervezték a további részletek és Morlin Amadé operaházi titkár angol nyelvű köszöntő-

27 Az első amerikai hangos filmrevü főpróbája. *Budapesti Hírlap*, 1930. január 11. 14. Fox Folios. *8 Órai Újság*, 1930. január 12. 10. Egy magyar hangosfilm. *Nemzeti Újság*, 1930. január 14. 15.

28 *Belügyi Közlöny*, 35. (1930) 5. sz. 82.

29 Dénes–Pethes, Biller Irén, Cselényi, Fekete Pál hangos filmen. *Újság*, 1930. január 11. 11.

jének felvételét.<sup>30</sup> A forgatás hangulatát az egyik hírlap tudósítása írta le: „[...] *Mr. Peball* dolgozott ingujjra vetkőzve óriási gépe mellett. A segédrendezők és műszaki segédek egész hada tolongott körülötte. Pattogtak az angol és német vezényszavak, a ballett meg csak táncolt-táncolt újra és újra. Táncukról ugyanis több oldalról készítettek felvételeket és a díszbe öltözött lányoknak, meg fiuknak bizony legalább húszszor el kellett ismételnünk számukat.”<sup>31</sup> A *Színházi Élet* fényképes beszámolót is közölt az eseményről, jelentőségének megfelelően hét fotóval illusztrálva.<sup>32</sup> A hírgyűjteményben nem találtuk meg az egyes operarészletekről készült 9–10 perces filmeket.



9. kép. Bánk bán felvétele az Operában. A balettkar Stapler mérnökkel és Hans von Peballal.

30 Ma hangosfilm felvétel volt az Operában. A Bánk bán, a Hunyadi László és a Farsangi lakodalom kerül hangosfilmre. *Az Est*, 1930. január 10. 4.

31 Hangos filmet készítettek ma az Operaházban a Bánk bánról. *Esti Kurir*, 1930. január 10. 9.

32 A pesti opera a newyorki Roxy Theatreben. *Színházi Élet*, 21. (1930) 4. sz. 48–50. A fényképeket készítette: Vajda M. Pál.

Egy január 19-én megjelent sajtóhír szerint Pebal a következő héten Romániába fog utazni, ugyanis a kormány tagjaival tervezett felvételeket a közbejött hágai konferencia miatt egyelőre nem tudja elkészíteni.<sup>33</sup> Az utazás feltehetőleg nem következett be, ugyanis a *Magyar Hirlap* február 15-i számában riportot közölt Peballal a kétszemélyes stáb addigi munkájáról. Az operatőr elmondta, hogy eddig tizennégy felvételt készítettek Magyarországon, amelyekből hatot már játszanak a filmszínházak. Ezután a Horthyról készült filmről beszélt, amelyet fent már idéztünk. Majd részletesen beszámolt a forgatásokról és az azokon szerzett élményeiről. „Lefotografáltuk [...] az operaház balettjét, természetesen előadás közben. Készítettünk egy felvételt kis cigánygyerekekről, akik az uccán csoportokba összeverődve járnak, benéznek nagy bérházak udvarára, hegedülnek és így keresik kenyerüket. Mindezek persze hangosfilm-felvételek. Az operaház balettkara igazi csárdást táncolt el nekünk, dekoratív nemzeti viseletben, az egyik legjobb magyar cigányzenekar kíséretével. Azután készítettünk egy hosszabb filmfelvételt a pesti ucca életéről. Automobilunkon elindultunk a Millenniumi emlékműtől, végigrobogtunk az Andrássy úton, a Belvároson és a Lánchídon át Budára, fel a Várba. A felvételen hallani lehet a pesti ucca különös zaját. Mert minden nagyvárosnak megvan a maga jellegzetes lüktető lármája. Hallani lehet a pesti villamosok csengetését, az automobilok túlkölését, lovak nyerítését, az ujságárusfiút, amint a címekeket kiabálja s a hajók túlkölését a Dunán. Azután lefotografáltunk egy hangszert, ősi magyar zeneinstrumentumot: a tárogatót. A tárogatóművész, akiről a felvételt készítettük, szép kuruc dalokat fúj el a felvívó-apparátus előtt. A Várban lefotografáltuk a művésziesen öltözött gárdistákat. Majd kimentünk egy telepre, ahol különböző magyar tenyésztésű kutyákat vettünk fel.”<sup>34</sup> A beszámolóból felismerhetők a Fox Movietone hírgyűjtemény egyes filmjei. Mint említettük, operaházi felvételt nem találtunk, a feltűnően hamisan hegedülő cigánygyerekek a 4-966-os, az operaház balettkara által képviseltében előadott csárdás az 5-200-as, a várbeli jelenet az 5-540-es számot

33 A hágai konferencia miatt elmaradnak a hangosfilmfelvételek Bethlen grófról és a kormány többi tagjairól. *Magyarország*, 1930. január 19. 12.

34 Az operaház balettje csárdást táncol, uccai cigánygyerekek hegedülnek a Fox-gyár magyar hangos-híradóján. *Magyar Hirlap*, 1930. február 15. 3. (Kiemelés az eredetiben.) Hasonló nyilatkozat: A Fox emberei még mindig fotografálják Pestet. *A Hét*, 1930. január 16. 6.

viseli a gyűjteményben. A pesti utca zajáról készült filmre nem akadtunk rá az archívumban, a kutyákról és a tárogatós életképről forgatottakat pedig már említettük.



10. kép. Filmkocka egy elkészült híradóból. Őrségváltás a Várban.

Ezután Pebal figyelme a magyar vívósportra irányult. Először Santelli Itálóról, a Magyarországon élő és itt dolgozó olasz vívómesterről és Petschauer Attila kardvívó olimpiai bajnokról készített filmet. Egy híradás szerint először csak két-három perces képet akartak készíteni, de produkciójuk annyira megtetszett a híradósoknak, hogy tizenegy órától negyed kettőig tartott a felvétel, és ezalatt annyi filmet készítettek, hogy annak levetítése negyedórát venne igénybe. Petschauer magyar, angol és francia nyelven köszöntötte a nézőket. „Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim. Santelli mesterrel iskolát fogunk bemutatni és ha a mélyen tisztelt hölgyek és urak esetleg kételkednének tudásunkban, méltóztassanak ide

fölfáradni, egy pár tusra szívesen látjuk önöket.”<sup>35</sup> Az anyagból valamivel több mint öt perc található meg a Movietone gyűjteményben az 5-211-es számon.

Január 24-én Fodor István vívómester húsztágú női vívórevüjéről készítették hangosfilmet. A felvétel során egy különleges esemény is bekövetkezett. „Egy szót sem, hölgyeim. – hangzik a rendező szava. És csodák csodája, a hölgy-seregnek egy szava sincsen.”<sup>36</sup> Az archívumban az 5-183-as sorszámot kapta.

## A Fox Movietone News távozik Budapestről

Az elkövetkezendő másfél hónapban a Fox magyarországi működéséről alig találtunk hírlapi tudósítást, azonban ebben az időszakban készült felvételeket is őriz az archívum. Így az Opera *Himnusz*t és *Hiszekegyet* éneklő kórusáról, állatkerti fókabetétről, mezőkövesdi jelenetekről – amelyeken kártyajátékosok, a templomból kijövő hívek, táncoló fiatalok, esküvő és lakodalom résztvevői láthatók –, huszárok hadgyakorlatáról. Ezeknek a filmeknek a száma az archívumban: 5-204, 5-173, 5-532, 5-533 és 5-670.

A sajtó szerint készült még film Vass József népjóléti miniszterről és a Pethe-Dénes duó több kabaréjelenetéről is. 1930. március 1-jén ünnepelte az ország Horthy Miklós kormányzóvá választásának 10. évfordulóját. A rendezvénysorozat kezdetén az államfő megkoszorúzta a Millenniumi oszlopnál az Ismeretlen Katona emlékművét. A hírlapok tudósítása szerint a Fox Movietone hangosfilmfelvevő autója rögzítette az eseményt.<sup>37</sup> A hírgyűjteményben ezeket a felvételeket nem sikerült felfedezni.

35 „Aki kételkedik tudásunkban, jöjjön fel ide a filmre!” Hangosfilm készült Santelli mesterről és Petschauer Attiláról. *Az Est*, 1930. január 22.

36 Hangosfilm készült ma délelőtt a legjobb magyar hölgyvívókról Amerika számára. *8 Órai Ujság*, 1930. január 25. 7.

37 Magyarország és a külföld ünnepli Horthy Miklóst. *Az Est*, 1930. március 2. 1., Magyarország kormányzójáról készített felvételt a Fox-Movietone Pesten tartózkodó riportere. *Nemzeti Sport*, 1930. március 2. 14.

Azonban nem sok idővel ezután meglepő gyorsasággal eltávozott az országból a Fox stábja. Pebal elutazása előtt nyilatkozott a *Pesti Naplónak*. Elmondta, utasítást kapott, hogy hagyja el Magyarországot, tegye át működésének színhelyét a Balkánra és Törökországra. Szerinte a magyar bürokrácia igen gyakran újtát állta annak, hogy feladatát a kellő gyorsasággal végezhesse el. Főként a filmcenzúrát okolta, amely annak ellenére felülvizsgálta felvételeit, hogy eleve csak a külügyminisztérium felügyelete mellett forgatható, de panaszkodott a vámkezelésre és a magas vámtételekre is. Mindezek hátráltatták a felvételeinek kellő időben való továbbítását. Neki pedig igazoló jelentéseket kellett küldenie a késedelmek okairól. „Így például egyik legkínosabb eset volt, amikor a kormányzó úrról készített felvételeket is csak napokkal később tudtam elszállíttatni, s így ezek a felvételek olyan későn érkeztek Newyorkba, hogy akkor már elveszítették aktualitásukat.”<sup>38</sup> Feltehetőleg a fentebb említett 10 éves évfordulóról készített filmre gondolt, mert a Horthyval készített felvételek közül ez volt időponthoz kötve. A riport végén Pebal elutazása miatt a teljes felelősséget a magyar állami bürokráciára hárította, amely ellehetetlenítette munkavégzését. „Úgy látszik, *panaszkodó igazoló jelentéseim miatt történt az az intézkedés központunkban, hogy engem az itteni felvételek beszüntetésére és továbbutazásra utasítottak.*”<sup>39</sup>

A szakirodalomban felmerült egy olyan vélemény is, hogy Pebal áthelyezésének más oka lehetett. Ugyanis 1929 őszén egy filmvállalkozás elkezdte a *Csak egy kislány van a világon* című némafilm gyártását. A befejezését 1930 tavaszára tervezték, azonban – mint említettük – addigra néhány budapesti mozi beszerezte a hangosfilmet lejátszó vetítógépeket, és már mutattak be külföldön készített hangosfilmeket. Így azt találták ki a bukás elkerüléséhez, hogy néhány jelenetet

38 A magyar cenzúrabizottság volt az oka, hogy Horthy Miklós kormányzóról készített hangosfilmfelvételek – elvesztették aktualitásukat. Miért hagyja el Magyarországot Hans von Pebal? *Pesti Napló*, 1930. április 16. 10. Elképzelhető, hogy így történt, azonban a gondolatmenet logikailag hibás. Ugyanis a filmcenzúra nem hátráltathatta a leforgatott, előhívatlan nyersanyag kiküldését, hiszen azt megnézni nem tudta. Azt pedig életszerűtlennek tartjuk, hogy a leforgatott tekerceket kiküldték New York-ba és előhívták. Utána visszaküldték a nézhető filmet, amelyet a cenzúrabizottság megtekintett, majd engedélyezte az USA-beli felhasználást.

39 Uo. (Kiemelés az eredetiben.)

utólag hangosítanak. „Pebal szívesen – és nyilván jó pénzért – segített a magyar filmeseknek, és rendelkezésre bocsátotta a Fox automobilba szerelt hangfelvevő berendezését. A kocsi begördült a Hunnia filmgyár udvarába, kábeleket vezettek a hangszigeteléssel akkor még el sem látott műterembe, ahol Bura Sándor cigányzenekara játszott, s fölvette a zenét, Jávor Pál dalait és négy-öt szót.”<sup>40</sup> Fentebb ismertettük *A kutyaidomító* című kabaréjelenet január eleji felvételének történetét a Hunniában. Pebal volt az operatőr. Azonban ekkor még a Hunnia nem volt alkalmas hangosfelvétel készítésére, a modernizált műteremben a Tobis-Klang rendszert csak 1931. április 29-én vették használatba. Tehát ez a rövidfilm is a Fox berendezésével készült. Egy monográfia szerzője feltételezi, hogy ezek a fekete-munkák vezethettek Hans von Pebal áthelyezéséhez.<sup>41</sup>



11. kép. A csárdást táncoló operaházi balettkart bemutató filmhíradó főcíme.

40 Nemeskürty 1983, 350.

41 Kőhádi 1996, 320. Ugyanezt erősíti Lohr Ferenc hangmérnök visszaemlékezése is. *Mozgó Képek*, 2. (1986) 3. sz. 24.

Tanulmányunk szempontjából végül is teljesen mindegy, mi volt az oka Pebal elutazásának. Magyarországot jól ismerte, otthonosan mozgott, kitűnő kapcsolatai voltak, élén a kormányzóval. Áthelyezése sajnos véglegesnek bizonyult, és nagy szerencsétlenség, hogy a Fox nem küldött helyette mást. Az elkövetkezendő években még sok érdekes hangosfilmhíradó készülhetett volna Magyarországon.

Történezként csak arra vállalkozhattam, hogy megírjam az általam nemrég megtalált hírgyűjtemény magyarországi filmjei készítésének történetét. Véleményünk szerint azonban a Nemzeti Filmarchívum szakemberei számára megérne egy helyszíni kutatást annak a kérdésnek a felderítése, hogy van-e a Twentieth Century Fox által a Dél-Karolinai Egyetem Könyvtárának ajándékozott anyagok között további Magyarországon készült vagy egyéb magyar vonatkozású, eddig még nem digitalizált filmrészlet. A tanulmányunkban bemutatott felvételek változó minőségűek, azonban a magyar múlt egy itthon hozzá nem férhető részéről van szó. Ezenkívül, ami első, vagy az elsők között van, az mindenképpen megérdemli a kiemelt figyelmet. Éppen ezért csak javasolni tudjuk a filmek nagyfelbontású digitalizálásainak a megvásárlását, restaurálását és a közönségnek való bemutatását.

Itt szeretnék köszönetet mondani *Katona József Álmosnak* és *Szabó Zsuzsának*, a Magyarságkutató Intézet Nyelvtervezési Kutatóközpontja vezetőjének és munkatársának Horthy Miklós angol nyelvű beszédének leírásáért és magyarra fordításáért.



## FELHASZNÁLT IRODALOM

- Fekete 2016.** Fekete Dávid: 85 éves a magyar hangosfilm. Az 1931–1944 közötti magyar filmgyártás mérföldkövei és aktualitásai. In: Fekete Dávid (szerk.): *A magyar hangosfilm plakátjai 1931–1944*. Győr-Budapest, 2016.
- Kőhádi 1996.** Kőhádi Zsolt: *Tovamozduló ember továbbmozduló világban. A magyar némafilm 1896–1931 között*. Magyar Filmintézet, Budapest, 1996.
- Mudrák–Deák 2006.** Mudrák József – Deák Tamás: *Magyar hangosfilm lexikon*. Attraktor Kiadó, Gödöllő, 2006.
- Nemeskürty 1983.** Nemeskürty István: *A képpé varázsolt idő*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1983.

## A KÉPEK FORRÁSAI

1. <https://www.familysearch.org/hu/>; a letöltés időpontja 2021. május 24.
2. Fox News Movietone truck at Thorncliffe Race Track (41724182400).jpg, [https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:Fox\\_News\\_Movietone\\_truck\\_at\\_Thorncliffe\\_Race\\_Track\\_\(41724182400\).jpg&oldid=503480884](https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:Fox_News_Movietone_truck_at_Thorncliffe_Race_Track_(41724182400).jpg&oldid=503480884); a letöltés időpontja 2021. május 24.
3. Theatrumuseum Wien.
4. Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár 65.112.
5. Alamy Limited UK.
6. <https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/1658>; a letöltés időpontja 2021. május 24.
7. Kunsthistorisches Museum Wien.
8. <https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/2040>; a letöltés időpontja 2021. május 24.
9. Operaház Emlékgyűjtemény.
10. <https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/1945>; a letöltés időpontja 2021. május 24.
11. <https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/6527>; a letöltés időpontja 2021. május 24.

## F Ü G G E L É K

### **Fox Movietone News Story Magyarországon készült hangosfilmfelvételei 1929–1930**

1. Archduke Joseph von Hapsburg--outtakes – 4-854  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/1658>
2. Admiral Miklos Von Horthy--outtakes – 4-852  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/1663>
3. Horthy on tourism--outtakes – 5-355  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/2040>
4. Hungarian watch dogs (Komondor)--outtakes – 4-913  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/1644>
5. „Gypsy” musicians—outtakes – 4-997  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/7293>
6. Hungarian border patrol--outtakes – 5-90  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/2227>
7. Hungarian dances –5-200  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/6527>
8. Feeding seals--outtakes – 5-173  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/1755>
9. Fencing--outtakes – 5-211  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/2107>
10. Royal Hungarian Opera chorus--outtakes – 5-204  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/2045>
11. Hungarian society girls take up fencing--outtakes – 5-183  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/2306>
12. Hungarian street scenes--outtakes – 5-532  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/3009>
13. Hungarian country wedding--outtakes – 5-533  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/3840>
14. Hungarian cavalry--outtakes – 5-670  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/2068>

15. Gypsy children musicians--outtakes – 4-966  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/1593>
16. Changing the guard--outtakes – 5-540  
<https://digital.tcl.sc.edu/digital/collection/MVTN/id/1945>

**Admiral Miklos Von Horthy -- outtakes**  
**A Fox Movietone News Story 4-852 szövegének leirata**

It gives me great pleasure to address the free cities of the United States of America in the name of the Hungarian nation through this epoch-making American invention, the talking film. At this occasion I cannot but recall those relations going back for almost a century which one of the greatest sons of our country, Kossuth has created between our two nations and who had the privilege of addressing Congress in interpreting the sacred cause of Hungarian liberty.

[REP.] At this occasion I cannot but recall those relations going back for almost a century which one of the greatest sons of our country, Kossuth has created between our two nations and who had the privilege of addressing Congress in interpreting the sacred cause of Hungarian liberty.

In the past, as well as in present day the Hungarian people is penetrated by friendly feelings towards America... towards America. We admire its great prosperity, as well as the high standards of its economic, technical and cultural development. We are dazzled by the gigantic inventions and by the splendid spiritual efforts which – like as many milestones – mark the stages of the progress of civilisation and set the example to be followed by mankind. Hungary, though much smaller in size, is endeavouring to the limited extent of its modest means to follow this magnificent example and to take its share in the constructive work.

[REP.] ...and to take its share in the constructive work.

The beauties lavished by nature upon our small country are national assets and the historical part Hungary played in this section of Europe, on the border of Orient, draw every year thousands of foreigners to the land of the Magyars, the capital of which, Budapest in its splendid setting may well be called the

Queen of the Danube. The Hungarian nation will be happy if as many as possible of you will come and see and satisfy themselves as to what Hungary is like and to give us an opportunity to receive you in genuine, sincere hospitality.

[REP.] The Hungarian nation will be happy if as many as possible of you will come and see and satisfy themselves as to what Hungary is like and to give us an opportunity to receive you in genuine, sincere hospitality.

[REP.] It gives me great pleasure to address the free cities of the United States of America in the name of the Hungarian nation through this epoch-making American invention, the talking film.

### **Horthy Miklós tengernagy -- jelenetek**

#### **A Fox Movietone News Story 4-852 szövegének magyar fordítása**

Nagy örömmre szolgál, hogy a magyar nemzet nevében szólhatok az Amerikai Egyesült Államok szabad városaihoz e korszakalkotó amerikai találmány, a hangosfilm segítségével. Ez alkalommal csak felidézni tudom azokat a majdnem egy évszázadra visszanyúló kapcsolatokat, amelyeket országunk egyik legnagyobb fia, Kossuth alakított ki nemzeteink között, és akinek abban a kiváltságban volt része, hogy beszédet tarthatott a Kongresszusban a magyar szabadság szent ügyéről.

[ISM.] Ez alkalommal csak felidézni tudom azokat a majdnem egy évszázadra visszanyúló kapcsolatokat, amelyeket országunk egyik legnagyobb fia, Kossuth alakított ki nemzeteink között, és akinek abban a kiváltságban volt része, hogy beszédet tarthatott a Kongresszusban a magyar szabadság szent ügyéről.

A múltban, csakúgy, mint most a magyar nép barátságos érzelmekkel viseltetik az amerikai nemzet iránt... az amerikai nemzet iránt. Csodáljuk országuk nagy jólétét és magas gazdasági, technikai és kulturális fejlettségét. Elkápráztatnak minket a kolosszális találmányok és azok a ragyogó szellemi erőfeszítések, amelyek – megannyi mérföldkőként – jelzik a civilizáció előrehaladásának stádiumait és követendő példát mutatnak az emberiségnek. Magyarország, bár méretét tekintve jóval kisebb, arra törekszik, hogy kövesse ezt a nagyszerű pél-

dát, és hogy kivegye a részét ebből az építő munkából, már amennyire szerény eszközei ezt lehetővé teszik.

[ISM.] ...és hogy kivegye a részét ebből az építő munkából, már amennyire szerény eszközei ezt lehetővé teszik.

Azok a gyönyörű helyek, amelyekkel oly bőkezűen ajándékozta meg kis országunkat a természet, a mi nemzeti kincseink; s az a történelmi szerep, amelyet Magyarország töltött be Európának e részén, a keleti határon, minden évben külföldiek ezreit vonzza a magyarok földjére, melynek gyönyörű környezetben fekvő fővárosát, Budapestet joggal nevezik a Duna királynőjének. A magyar nemzet boldog lesz, ha amennyien csak tudnak, eljönnek hozzánk, meglátják és meggyőződnek arról, hogy milyen is Magyarország, és alkalmat adnak nekünk arra, hogy valódi, őszinte vendégszeretettel fogadjuk Önöket.

[ISM.] A magyar nemzet boldog lesz, ha amennyien csak tudnak, eljönnek hozzánk, meglátják és meggyőződnek arról, hogy milyen is Magyarország, és alkalmat adnak nekünk arra, hogy valódi, őszinte vendégszeretettel fogadjuk Önöket.

[ISM.] Nagy öröömre szolgál, hogy a magyar nemzet nevében szólhatok az Amerikai Egyesült Államok szabad városaihoz e korszakalkotó amerikai találmány, a hangosfilm segítségével.

